

2022-12-15

Dnr: 5.2.1-2022-1311

Miljödepartementet

m.remissvar@regeringskansliet.se

Remissvar om Lokal och regional klimatomställning – underlag inför klimatpolitisk handlingsplan 2023

M2022/01830

Sametinget i Sverige är både en statlig myndighet och ett folkvalt samiskt parlament med syfte att förbättra och tillse att samernas möjligheter som urfolk att bevara, utveckla och främja sin kultur. Sametingets uppgift är att medverka i samhällsplaneringen och bevaka att samiska behov beaktas, däribland renskötselns intressen, vid utnyttjandet av mark och vatten. Sametinget har tagit del av remissen och lämnar följande synpunkter.

Rapporten beskriver tio förslag som bedöms öka genomförandekraften lokalt och regionalt för åtgärder som leder till minskad klimatpåverkan. Sametinget har tagit del av remissen och lämnar följande synpunkter.

Bakgrund

Effekterna av klimatförändringarna märks tydligt idag, framför allt under vintern då stora temperaturväxlingar gör att vinterbetet oftare täcks av is eller hård skare som gör att renarna får svårt att komma åt betet på marken. Det ställer högre krav på flexibilitet i vinterbetesmarkerna, med behov av större arealer och områden med topografiska skillnader som ger variation i lokalklimat. Svensk klimatpolitik och inriktningen i den gröna omställningen innebär däremot en utbyggnad av vindkraftverk, ett ökat uttag av biobränsle från skogen samt gruvbrytning efter mineraler och metaller till de batterier som krävs för en högre elkonsumention. Detta medför att våra samiska näringar drabbas dubbelt av klimatförändringarna, dels direkt av ett förändrat klimat och dels genom förlusten av mark till nytta för den gröna omställningen. Samtidigt som tillgången till olika betesmarker och flexibilitet att nyttja dem vid olika årstider och väderförhållanden är en grundförutsättning för renskötseln och än viktigare i och med ett förändrat klimat.

Trycket från olika aktörer som önskar att nyttja naturresurserna i Sápmi är större än någonsin. Ingrepp och ändrad markanvändning har idag nått historiskt omfattande nivåer, vilket också bekräftas i flera rapporter som uppger att den starkaste drivkraften bakom förlusten av biologisk mångfald, är förstörda livsmiljöer på grund av förändrad markanvändning på land och i sötvatten. Fragmenterade betesmarker och minskade hänglavsskogar gör att flexibiliteten för renskötseln minskat kraftigt och därmed också renskötselns möjligheter till klimatanpassning. Förutom att det avsevärt försvårar för renskötselns bedrivande utgör det också ett hot mot ekosystemens resiliens, biologisk

Čujuhus/adress

Box 90

981 22 GIRON/KIRUNA

Besöksadress: Adolf Hedinsvägen 58

Telefovdna/telefon

0980 - 780 30 (vx)

Org.nr.: 202100-4573**E-boasta**

e-post: kansli@sametinget.se

www.sametinget.se

mångfald. Politiska strategier för klimatet leder till målkonflikter med samisk kultur, där den traditionella naturbetesbaserade renskötseln underordnas, trots att den bidrar till att uppfylla bevarandet av biodiversitet och miljö kvalitetsmål.

Norra Sverige producerar den största delen av Sveriges förnybara energi. Därför har landbaserad vindkraft, vattenkraft, torv och biobränsle stor påverkan på de samiska traditionella kunskaperna. För att den förnybara energin även ska räknas som hållbar utifrån ett långsiktigt perspektiv och för det ska vara möjligt att bevara den biologiska mångfalden behövs ett ökat erkännande av traditionella kunskaper som bland annat samerna har.

Sametingets synpunkter

Sametinget är positivt till att Sverige ska vara ett ledande land i det globala arbetet med att förverkliga Parisavtalets ambitiösa målsättningar samt bedriva en långsiktigt hållbar nationell klimatpolitik. Sametinget anser att omställningen behöver ske men det kan inte vara på bekostnad av Sveriges åtaganden att främja det samiska folkets möjligheter att vidmakthålla och utveckla sin kultur, där renskötseln är grundläggande för kulturen.

Uppdraget analyserar förutsättningar för kommuner, regioner och andra relevanta aktörer för att styra mot minskade utsläpp så att klimatmålen nås, samt att vid behov föreslå förändringar och åtgärder, inklusive att bättre kunna tillvarata stöd, insatser och andra åtgärder från nationell nivå. FN:s Klimatpanel IPCCs senaste rapport visar tydligt att en av de viktigaste åtgärderna för att begränsa klimatförändringarna är att skydda ekosystemen och den biologiska mångfalden. Det är bråttom att minska utsläppen, men vi behöver bevara världens naturliga ekosystem, inte förstöra dem ytterligare. Dagens konsumtionsmönster och exploateringstakt gör att förutsättningarna minskar snabbt förkommande generationer att utöva sin kultur och bedriva renskötsel på ett hållbart sätt. Renskötseln är en traditionell samisk näring och bärare av samisk kultur, där språk, jakt, fiske och slöjd ingår. Förändringar i klimatet medför förändringar i landskapet och markanvändning, vilket innebär förutom att rennäringens förutsättningar sätts på prov, även förlust av historia, kultur, språk, kunskap och social samhörighet

Mål, vision och ledarskap

Inom förslag som handlar om samordnande funktioner, myndighetssamverkan och kompetenslyft är det viktigt att säkerställa att förankring sker så att styrmedel och åtgärder inte äventyrar de internationella och nationella mål samt åtaganden som Sverige har gentemot samer som urfolk. Det behöver även säkerställas att det finns kunskap om renskötseln och dess förutsättningar då det både är en lokal- och regional aktör. Inom åtgärder för klimatomställning är det viktigt att komma ihåg den samiska markanvändningen då renskötseln berör ca 50 % av Sveriges yta.

Renskötseln är beroende av en fungerande grön infrastruktur och marker där renen kan beta ostört. Samisk traditionell kunskap –árbediehtu– har förts vidare från generation till generation med hänsyn till naturens kretslopp och genom att varsamt bruka utan att förbruka naturresurserna. För att upprätthålla en långsiktig ekologiskt, ekonomiskt, socialt och kulturellt hållbar rennäring krävs att det samiska samhället, den samiska natursynen och naturresursanvändningen beaktas i sin helhet. Om inte de ekologiska, ekonomiska och sociala förutsättningarna uppfylls, kan inte rennäringen längre ”leverera” de sociala och

Čujuhus/adress

Box 90

981 22 GIRON/KIRUNA

Besöksadress: Adolf Hedinsvägen 58

Telefvdna/telefon

0980 - 780 30 (vx)

Org.nr.: 202100-4573

E-boasta

e-post: kansli@sametinget.se

www.sametinget.se

kulturella värden som behövs för att förstärka och säkerställa det samiska samhället. Árbodiehtu, där arv, traditioner, sedvänjor och levnadssätt inkluderas, är grundstenarna för vår samiska kultur och vår identitet.

Att de eventuella förslag på lättnader som kan leda till klimatomställning inte får äventyra den samiska kulturens fortlevnad. Exempelvis ta ytterligare mark i anspråk för den gröna omställningen som kontraproduktivt hotar den samiska kulturen och då även ekosystem och den biologiska mångfalden. Sametinget ser att det behövs kunskapshöjande insatser hos aktörer som arbetar med klimatomställning.

Organisatorisk kapacitet och resurser för hållbar omställning

Resurser och kapacitet måste tillsättas för att säkerställa även samiskt deltagande med möjlighet till ett deltagande i god anda och ett faktiskt inflytande. För att nå ett effektivt deltagande avses; tidsaspekten, ekonomiska resurser och att inga andra faktorer redan låst förutsättningarna. Sametinget anser därför att förslag som handlar om samverkan och samarbete mellan kommuner, regioner, myndigheter och andra aktörer behöver ett samiskt deltagande.

Uppdraget har förslag som handlar om fleråriga statliga stöd för fossilfri mobilitet och tillgänglighet samt ökad transporteffektivitet för både person- och godstransport. Inom renskötseln används många olika typer av fordon både beroende av årstid och arbetsuppgift. Det är fordon som för gemene man kan ses som fritidsintresse, men som är ytterst nödvändigt för att kunna bedriva renskötsel idag. Nya fordon och arbetsmaskiner som ska klara nollutsläpp måste även klara kallt klimat samt fungera i skog- och fjällmiljö. Förslaget behöver säkerställa att även fordon som nyttjas av renskötseln tas med i gällande stöd och utvecklande av transporteffektivitet. Sametinget ser att renskötseln och andra samiska näringar ofta glöms bort med tanke på stöd jämfört med andra areella näringar. Ett exempel är stöd till jordbruket som betalats ut på grund av ökade kostnader i förbindelse med Ukrainakriget. I uppdrag som handlar om stöd och utveckling av transporter är det viktigt att inte de samiska näringarna glöms bort och därmed marginaliseras och diskrimineras.

Sametinget ser positivt på att uppdraget föreslår att utreda tillstånds- respektive anmälningsplikt för stora energi- och eleffektanvändare och att de därmed klassas som miljöfarlig verksamhet och en miljökonsekvensbeskrivning krävs. Processerna runt exempelvis batterifabriker/serverhallar leder till ianspråktagande av mark med tanke på ytterligare behov för att genomföra tänkt verksamhet, exempelvis energi och då gärna vindkraft, nätkoncessioner och täkter. För renskötseln är det nödvändigt att utreda frågor i ett större sammanhang där befintliga och kommande intrång vägs in för att säkerställa att möjligheten att bedriva renskötsel för nuvarande och kommande generationer säkerställs.

Avslutande kommentarer

Ett underlag till en samlad politik för klimatet behöver inkludera även samiska aktörer och det framgår inte om och vilket inflytande samiska aktörer haft i uppdraget.

En hållbar utveckling bygger på en meningsfull balans mellan traditionell och modern kunskap. Det skulle främja traditionella kunskaper, innovationer, deltagande på alla nivåer

och sedvänjor som är relevanta för bevarandet och det hållbara nyttjandet av biologisk mångfald.

Sametinget saknar uppdragets koppling till hur omställningen i samhället ska effektivisera material- och energianvändning som ger ett stort bidrag till cirkulär ekonomi. Styrmedel och åtgärder måste förankras så att inte andra internationella samt nationella mål och åtaganden äventyras. Det ska finnas en balans mellan det ekonomiska, det sociala och det miljömässiga samtidigt som avvägningar måste göras mellan motstående intressen och konflikter. Sådana avvägningar behöver göras med tvärsektoriellt perspektiv samt bra underlag. Styrmedel får inte leda till så stora konsekvenser att människor inte kan leva och bo på landsbygden eller bedriva sina verksamheter. Det är viktigt att exempelvis den teknik som krävs för att uppfylla målen är hållbar och fungerar i praktiken samt att den inte är så dyr att den påverkar näringslivet och små företag negativt så att de inte har möjlighet att medverka och bidra till omställningen.

En av grundförutsättningarna för att renskötseln ska klara av omställning till ett förändrat klimat är större hänsyn tas till renskötseln i lagstiftning och beslutsprocesser. Sametinget menar att den samhällsomvandling vi befinner oss i - istället riskerar att driva samhället bort från ett ekologiskt hållbart samhälle eftersom den gröna omställningen kräver att mark och vatten exploateras på bekostnad av den biologiska mångfalden.

Yttrandet har lämnats av Sametingets avdelningschef Lars-Ove Sjajn efter föredragning av Anne Walkeapää och Eli Larsdotter, samhällsplanerare på avdelningen för rennäring, miljö och samhälle